

Anmeldelser

Danmarks Natur (Redaktion: A. NØRREVANG, TORBEN MEYER & E. LANGKJÆR). Bd. 8: Agerlandet, Bd. 9: Det bebyggede land, Bd. 10: Grønland og Færøerne, Bd. 11: Mennesket og naturen, Bd. 12: Register. Hvert bind på 4-500 sider, mange sort-hvide fotografier, tegninger, kort, diagrammer og en del farveplancher. — Politikens Forlag, København 1970-72. Pris: 660 kr. for hele værket.

De første syv bind af dette værk, der nu er afsluttet, blev anmeldt i dette tidsskrifts bind 65, s. 82-83. Om de fem sidste bind, der skal anmeldes her, kan man kort sige, at de er lige så dejlige som de første.

Bind 8 og 9 behandler de to danske miljøer, der mere end nogle andre er menneskeskabte, nemlig agerlandet og det bebyggede land. Det der først fremmest slår én, når man bladrer og læser i disse bind, er den alsidighed der præger dem. Det er svært at komme i tanker om emner, der ikke er medtagede, og det er svært at forestille sig værker, der bedre end disse giver én en forståelse af, hvad det er for kræfter der har bevirket, at voret bondeland og vore byer i dag ser ud som de gør. En forståelse, der i disse år, hvor nye mønstre er ved at tegne sig, er yderst vigtig. Det er ikke muligt at give et nærmere indtryk af alt det, der omtales, og jeg kan kun give et råd: Brug bindene selv, slå op i dem og læs dem.

I bindet om det bebyggede land faldt jeg over et afsnit om en æstetisk-økonomisk vurdering af smukke enkelttræer. I en tid hvor alt vurderes økonomisk, var det måske en ide at tage op. Hvad er prisen for vore ynglefugle? Jeg vil gerne give det første bud: 10 millioner kroner for et par ynglende Havørne. Det kan vist ikke være for meget.

Bind 10 omhandler Grønland og Færøerne på samme alsidige måde, som Syddanmark er blevet behandlet i de foregående bind.

Der er grund til en særlig omtale af bind 11, der som titel har »Mennesket og Naturen«. Her behandles emner som fredning, planlægning og industrialiseringen af naturen (herunder forureningen). Valdemar Mikkelsens, Bo Brix's og Viggo Nielsens afsnit om fredning før og nu er spændende læsning, fordi de giver en forståelse af, hvordan fredningsproblemerne har ændret sig, og dermed en nøgle til, hvordan det fremtidige fredningsarbejde skal

gribes an. Knud Paludan giver også i dette bind nyttige oversigter over de videnskabelige reservater og vildtreservaterne, og i et 86 sider langt afsnit en gennemgang af alle fredede danske lokaliteter. Et omfattende register (bd. 12) afslutter værket.

Fugleafsnittene i de omtalte bind er skrevet af Anders Holm Joensen og Finn Salomonsen, men som allerede nævnt i første anmeldelse, så skal man ikke købe værket, hvis det kun er fuglene, man er interesseret i. Men er man bredt interesseret i Danmarks natur, så er dette simpelthen værket. Det findes i D.O.F.'s bibliotek på Fælledvej.

JD

STATUS OVER DEN DANSKE DYREVERDEN. 268 pp., talrige kort og tabeller, stencilleret, paperback. København 1972. Pris kr. 15,00 ved bestilling hos Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, 2100 Kbh. Ø.

Denne meget billige bog redegør for forløbet af et symposium, der blev afholdt ved Københavns Universitet i dagene 26.-28. november 1971. Man forsøgte her at få klarhed over, hvoledes det ser ud med den danske bestand af dyr i bred almindelighed. Som ventet viste det sig, at vor viden om dyrenes udbredelse og hyppighed i Danmark er højst utilstrækkelig med undtagelse af enkelte klasser som f.eks. fuglene. De mange indlæg om fugle vidner om, at netop på dette område har vi en nogenlunde tilfredsstillende viden, der danner en god basis for videre udforskning. Tommy Dybbro fortæller om Atlas-projektet, Ole Have Jørgensen om metodik ved bedømmelse af populationssvingninger, J. A. Guildal om småfugleoptællinger, Poul Hald-Mortensen opstiller en status over ynglefuglene, Jan Dyck fortæller om miljøgifte, Anders Holm Joensen om sine undersøgelser over andefuglene, og Lorenz Ferdinand om bestandsændringer hos visse kystfugle.

Foruden fuglene har man et godt kendskab til vildt, de fleste ferskvandsfisk, mange saltvandsfisk, nogle biller og sommerfugle, samt enkelte andre invertebrater, der er kendt som »skadedyr«.

Symposiet vil forhåbentlig blive fulgt op med et tilsvarende om nogle år, og så skal det vise sig, om den beherskede optimisme, der præger konklusionen, kan holde. Den slags symposier har naturligvis stor betydning i frednings- og planlægningsmæssig henseende, og man kan kun håbe, at det vil lykkes at fremskaffe flere kvantitative data.

BPN

TOMMY DYBBRO: Fuglene i vore søer og moser. 157 pp., 31 tavler m. 34 farvefotografier, 9 udbredelseskort og 3 kort med ringfund af 5 arter. Rhodos, København 1972. Pris indb. kr. 98,00.

Denne bog udkommer som den 5. i rækken af store og flotte fuglebøger fra Rhodos. De foregående har omhandlet fuglene ved vore kyster, i vore skove, på Færøerne og på Grønland.

Bogen har udover forordet en omfattende indledning på 13 sider. Herefter følger den systematiske gennemgang af 37 arter fordelt på 8 ordener. Arterne er tildelt mellem en halv side (der er trykt med petit for Skestork, Knarand, Rødhovedet And, Bjergand, Fiskeørn og Pungmejse) og knap 4 sider (Knopsvane og Hedeheg); og omtalen fordeler sig på følgende punkter: dragtbeskrivelse og kendetegn, udbredelse og nationale historie, biotop, ynglebiologi, føde og trækforhold. Der sluttes af med faunistiske korrektioner vedrørende 5 arter indkommet efter aflevering af MS.

I indledningen påpeger forfatteren, at netop søer og moser er truede levesteder i vort samfund. Der gives herefter en omtale af dansk faunistiks historie med særlig vægt på de allersidste år, ligesom der gives en grundig gennemgang af de generelle principper for arters spredning og bestandforskydninger. Der sluttes med en oversigt over dette århundredes danske status for de i bogen nævnte arter.

Rent fagligt kan man kun kritisere nogle få punkter. Således nævnes i indledningen, at »de sydfra ekspanderende arter har samtidig været begunstiget af en klimamildning, der har medført, at Danmark har fået et mere maritimt (atlantisk) klima.« Påstanden kan næppe være rigtig for andre end de få arter, som overvintrer. Maritimt klima er præget af kølige somre og milde vintre, mens vore sydfra kommende yngletrækfugle som bekendt er talrigst og yngler bedst i varme (kontinentale) somre.

Artsudvalget forekommer lidt tilfældigt. Når Hedeheggen behandles, burde Mosehornuglen også være med – om ikke for andet så for navnets skyld. Atlinganden må simpelthen være glemt.

Behandlingen af de enkelte arter er ellers omhyggelig og ganske aktuel. Ikke mindst vedrørende udbredelsesforhold bringes helt

nye ting frem. Under omtalen af Knopsvanekolonierne i Danmark savnes dog langt den største i Ringkøbing Fjord. Der må nok også sættes et stort spørgsmålstegn ved formodningen om, at Knopsvanen i 16–1700-tallet var en »meget almindelig« ynglefugl i landet. Det er ikke sikkert, at det var danske fugle, enevoldskongerne slagtede på fældepladserne i Køge Bugt.

Der er helsides farvefotos af næsten alle omtalte arter og specielt Ib Trap-Linds (hvis navn er trykt forkert i bogen) er smukke og skarpe. Desværre har man endnu engang i al for høj grad udvalgt redebillede, nemlig 22 af 34. Vi må helt bort fra denne farlige tradition – ikke mindst ved de sjældne og truede arter.

Med sit smukke ydre, det gode papir og de gennemgående smukt reproducerede farvefotografier følger bogen sig pænt til de øvrige i serien. Men da denne formentlig endnu ikke er afsluttet, kunne man til forlaget fristes til at stille spørgsmålet, om ikke publikum har krav på noget ganske særligt, når det betaler knap 100 kr. for en bog om et karakteristisk dansk miljø med 37 fuglearter? Jeg kunne forestille mig, at man i højere grad lagde vægt på at give en bred pædagogisk beskrivelse med kort og fotografier af den pågældende landskabstype og dens livsvilkår, inden man går over til omtalen af arterne, der jo heller ikke behøver at være så traditionel. Dertil har vi jo de egentlige håndbøger.

POUL HALD-MORTENSEN

Bornholms Fugle. Redaktion BENNY GÉNSBØL. 400 pp, mange fotos og tabeller. Hørluf Andersens forlag 1973. Pris indb. 168,75 kr.

Den længe ventede bog om Bornholms fugle er blevet til et værk, man må glæde sig over. En bog i det format og udstyr må nødvendigvis blive en dyr sag, men forhåbentlig overvindes denne ulempe af mange, så bogen også får en vid udbredelse udenfor bornholmske kredse.

Allerede i 1964 indledte nogle af øens fremtrædende ornitologer et samarbejde og påbegyndte indsamlingen af oplysninger til bogen. Et enormt arbejde er derefter lagt i literaturgennemgang, felstudier og bearbejdelse før det endelige resultat nu kan præsenteres.

Bogen er disponeret glimrende med gode indledende afsnit bl.a. om fugleforskningens historie på Bornholm, landskabet og dets biotoper, gennemgang af de gode fuglelokaliteter og en udførlig redegørelse af trækforholdene. De mange sort-hvide fotos smykker bogen, og ikke mindst en lang række dejlige biotopsbilleder bør fremhæves.

Den systematiske gennemgang af de enkelte arter er behandlet aldeles fremragende. I vel-

skrevne afsnit kan man læse om arternes forekomst og hyppighed på øen i såvel ældre som nyere tid. Et væld af nye hidtil upublicerede ting drages frem. Af særlig interessante afsnit kan bl.a. nævnes de grundige musvåge-optællinger, den kronologiske gennemgang af Vandrefalkens status på Bornholm, Sortspættens indvandringsforhold, råge- og vandstærundersøgelserne samt diskussionen om Natuglens eventuelle forekomst.

Bornholms fuglefauna indeholder mange spændende ting. Med denne inspirerende bog kan man, som det helt korrekt anføres på bogens omslagsbind, »uden overdrivelse sige, at ingen landsdels fugleliv tidligere er beskrevet med en sådan grundighed og alsidighed«. Bogen må virke som inspiration for ornitologer andre steder i landet, der eventuelt sysler med tanken om lignende lokalfaunistiske værker.

TOMMY DYBBRO

CARL EDELSTAM: *The visible migration of birds at Ottenby, Sweden.* – Vår Fågelvärld, Supplementum 7. Pris 95 sv. kr. (80 sv. kr. for medlemmer af SOF) ved forudbetaling til Sveriges Ornitologiska Förening, Runebergsgatan 8, S-114 29 Stockholm, på check eller via bankgiro-konto 311-1994 eller postgiro-konto 1994 99-5.

Et stort anlagt værk (360 sider) i stort format om det synlige dagtræk (alle arter) ved Ottenby (Øland) i de fem måneder juni-oktober i 10-års perioden 1947-56. På hver side en spalte med svensk og en spalte med engelsk tekst. Talrige illustrationer i histogram-form, der viser 1) 95 arter med den procentvise andel pr. år i de 10 år. Bortset fra vadefuglene, der gennemgående holder sig på et konstant niveau, viser de fleste arter nedgang i løbet af de 10 år. 2) 104 arter med den procentvise andel af antal fugle i 10-dages perioder igennem de fem måneder (november burde også have været med), 3) 91 arter der for hvert af de ti år vises med antal fugle pr. dag, 4) 70 arter med antal fugle pr. time i diverse (ofte 10-dages) perioder gennem de fem måneder. I tilslutning til disse histogrammer er en få sider lang tekst, og der er desuden små-kapitler om omvendt træk og vejrets indflydelse på trækket, ligesom lokaliteten Ottenby naturligvis præsenteres i indledningen. Præsentationen med de mange histogrammer er på en gang overskuelig og detaljeret – men man savner i nogen grad en integreret fremstilling og diskussion af trækket ved Ottenby. I kapitlet om vejr-faktorerens indflydelse giver Edelstam således en generel litteratur-gennemgang af emnet. Han skriver løst og fast om det kontroversielle

emne: vindens indflydelse på trækket – uden at beskrive Ottenby-trækkets forhold til vinden. Her er dog håb for de interesserede, idet man via histogrammerne kan pille dagscifrene ud for de fleste arter og sammenligne dem dag for dag med de 11 vejr-faktorer i tabel 8.4. Hvem kommer først med en korrelations-analyse? De mange histogrammer er naturligvis særdeles anvendelige til sammenligning med trækket på andre lokaliteter, som f. eks. Blåvand. Piller vi Strandskaden ud som eks., kulminerer den ved Ottenby i perioden med. juli – pr. aug. (ca. to uger før end ved Blåvand), der trækker i snit 7000 pr. år (mod over 50.000 pr. år ved Blåvand), og Strandskaden ved Ottenby har en tydelig aftentop i sin døgnrytme – især i juni-juli (ved Blåvand findes både en morgen- og en aftentop, hvoraf førstnævnte er størst). Ottenby-bogen er således uundværlig for enhver skandinavisk fuglestation- og trækfaunistiker. Man kan kun beklage, at bogen ikke rækker længere end til 1956 og således slutter før de store (postulerede) forgiftningsnedgange for en række arter satte ind.

JØRGEN RABØL

CHARLES VAURIE: *Tibet and its birds.* XV + 407 pp., 3 farvetavler af A. Singer, 24 s/h fotos og 1 kort. H.F. Witherby 1972. Pris indb. £ 10.50.

Dette er det første opsummerende værk om Tibet og de nærliggende områder.

Den smukke og gedigne bog er delt i to hovedafsnit, hvoraf det første har fire underafsnit omhandlende: Tibets geografi og natur-regioner, historisk oversigt over områdets ornithologiske udforskning, udbredelsesmæssige og geografiske forhold, samt trækforhold. Det andet hovedafsnit rummer den omfattende systematiske liste på 505 arter, hvortil kommer en tillægsliste på 15 arter, hvoraf der udelukkende foreligger feltagttagelser. Bogens eget mangelfulde kort suppleres af et gazeteer omfattende henved 2000 indgange til lokaliteter, hvor fugle enten er blevet indsamlet eller iagttaget. Det refererer til »International Map of the World« i skala 1: 1 000 000. Før det afsluttende indeks, er der en liste over anvendt litteratur på 202 henvisninger.

Det første hovedafsnit virker velskrevet og spændende, specielt hvad angår den ornithologiske udforskning, som i dette område startede for omkring 150 år siden. Det må bemærkes, at der før Vauries arbejde kun kendtes 305 arter fra Tibet, og at dette værk føjer 200 nye til, efter at forfatteren personligt har gennemgået 16.000 skind fra regionen. Vaurie regner kun 13 arter for egentlig endemiske i den tibetanske region. Blandt særligt talrige og typi-

ske fugle under disse fremmedartede naturforhold kan nævnes Lammegrib og Murløber, men området varierer ellers fra næsten tropiske kløfter til enorme tinder, hvor der utroligt nok foreligger iagttagelse af Alpeallike i 8.229 meters højde.

Udover Singers 3 smukke farvetavler med 11 typiske, tibetanske arter viser 21 sorthvide fotografier smukke og fascinerende landskaber i disse egne, der næppe foreløbig bliver mål for charterrejser.

POUL HALD-MORTENSEN

R. E. MOREAU: *The Palaearctic-African Bird Migration Systems*. XV + 384 pp., 31 fotografier og adskillige kort og tabeller. Academic Press, London & New York, 1972. Pris £ 7.80 indbundet.

Da Moreau døde i maj 1970 gik der rygter om, at han ikke nåede at afslutte et værk om de palæarktiske fugles træk til Afrika, et værk der havde været set hen til med stor forventning. Men senere viste det sig heldigvis, at hans ven og medarbejder J. F. Monk havde påtaget sig opgaven at fuldføre værket, og man kan kun være taknemmelig over, at det trods alt lykkedes at få bogen ud, selvom den ikke blev så fuldendt, som Moreau sikkert havde tænkt sig. Bogen savner i nogen grad konkluderende kapitler, men bortset herfra er den i høj grad spændende og stimulerende læsning. I titlen skal trykket lægges på *Afrika*; Moreau's enestående kendskab til Afrika træder tydeligt frem, og hans livslange interesse for fuglenes økologi er bogens gennemgående tema.

Bogen er inddelt i fire hovedafsnit. Det første (45 sider) giver en beskrivelse af det kæmpemæssige landområde i den vestlige palæarktiske region, hvorfra især de insektædende fugle søger til Afrika for at overvintrere, samt en beskrivelse af de overvejende tørre områder mellem den palæarktiske og den æthiopiske region, som fuglene må passere under trækket. Denne del af problemstillingen har tidligere været behandlet af Moreau i en række artikler i *Ibis*. Næste afsnit (33 sider) giver de økologiske, klimatologiske og andre forudsætninger for fuglenes overvintring i Afrika. Det har vist sig, at hovedparten overvintrer i savanneområderne nord for ækvator, og kun få palæarktiske fugle trænger f. eks. ind i regnskovene i Central- og Vestafrika. Det tredje afsnit er det største (163 sider), og det behandler arterne i systematisk rækkefølge. Der ligger et imponerende efterforskningsarbejde til grund for disse små monografier over palæarktiske trækfugles ophold i Afrika. Fjerde afsnit (35 sider) indeholder generelle kapitler plus en litteraturfortegnelse på ikke mindre end 20 sider, hvilket vidner om

Moreau's store forarbejde. Bagest findes et appendix skrevet af K. D. Smith, som kort beskriver de arter, der ikke blev behandlet af Moreau, og til slut er der 187 udbredelseskort over både sommer- og vinterudbredelse, men disse kort bygger endnu på et spinkelt grundlag.

På grund af de ret specielle omstændigheder ved bogens tilblivelse er det naturligt, at den ikke blev det helstøbte værk som hans »The Bird Faunas of Africa and its Islands« fra 1966. Den er først og fremmest en fremragende indføring i emnet, en uundværlig kilde ved studiet af de palæarktiske fugles træk til Afrika.

BPN

CLAUS KÖNIG: *Fugle. Europæiske spurvefugle, skrigefugle, spætter, natravne og sejlere med 136 naturoptagelser i farver*. På dansk ved MICHAEL SCHRÖDER. 255 pp. Wøldikes Natur Bibliotek, København 1971.

En samling smukke farvefotografier af fugle taget i naturen og for de flestes vedkommende med godt resultat, ja nogle endda særdeles vellykkede. Man slipper stadig ikke for blitzbilleder, der som bekendt ofte gør omgivelserne helt sorte, og der er adskillige redobilleder, hvor det tydeligt fremgår, at vegetationen har været fjernet før optagelsen. Sådan noget burde ikke finde sted. Papiret er godt, og de fleste billeder er smukt reproduceret. Teksten er kortfattet og mindre væsentlig i denne bog; den rækker ikke ud over, hvad man kan finde i enhver håndbog.

BPN